

מסביב לשולחן

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא מהפרשה בעיון בהלכה באגדה ובמוסר

ראשי הישיבות

הגאון רבי נתן זוכובסקי שליט"א
ראש ישיבות גאון יעקב, חכמה ודעת

בגדר חיוב

קריאת שקלים

השו"ע בסי' תרפ"ה ס"א פסק דאם חל ר"ח אדר בשבת, מוציאין ג' ספרים באחד קורא פרשת השבוע ובשני של ר"ח ושלישי מפטיר בפרשת שקלים. ובמשנ"ב שם הביא פסק האחרונים שאם הקדים פרשת שקלים לר"ח מסיים הקריאה של שקלים ואח"כ קורא של ר"ח. וצ"ב דהנה ברמ"א בסי' תרפ"ד ס"ג הביא דבר"ח טבת שהקדים לקרוא של חנוכה לקריאה של ר"ח, צריך להפסיק ולקרא בר"ח (ובט"ז) תמה דהא בהקדים אינו תדיר לתדיר אי"ז מעלב). ולכאן צ"ב דא"כ אמאי כשהקדים פרשת שקלים לר"ח אי"צ להפסיק. ועיי' נוב"י תנינא או"ח סי' י"א משכב"ז.

והנראה בזה, דהנה הרע"א בהגהות לשו"ע סי' תרפ"ה ס"א כתב דאם שכחו ולא קראו פרשת שקלים וזכרו באותה שבת, מוציאין ס"ת וקורין פרשת שקלים בברכה לפניו ולאחריה. ובברכי יוסף כתב דבכה"ג קרוב הדבר לברכה לבטלה, ולא תיקנו אלא ז' גברי ולא מצינו קריאת חד גברא בס"ת. ונראה בביאור פלוגתייהו, דיש להסתפק בחיוב הקריאה דר' פרשיות, אם הוי חיוב מיוחד בפנ"ע, דנתקן חיוב קריאה מיוחד בהני שבתות. או דאמת החיוב הוא מדין קריאת התורה של כל השנה ומתקנת משה, אלא דבהנך שבתות קבעו דהקריאה תהיה גם בחני פרשיות, אבל עצם החיוב קריאה הוא חיוב וקיום כמו כל קריאה"ת דשבת.

ונראה דהרע"א ס"ל דהוי חיוב בפנ"ע ואינו שייך לקריאת התורה דכל שבת, ולהכי ס"ל דיכולים להוציא ס"ת לקרות שקלים בפנ"ע, דכל מה דמצינו דאין קריאה"ת פחות מ' גברי הוא רק בקריאה"ת של כל השנה שהיא מתקנת משה, אבל האי קריאה דארבע פרשיות שהוא דין קריאה בפנ"ע, הרי בין כך אינו מצטרף לקריאה"ת דשבת, ובע"כ שתיקנו חיוב קריאה גם בחד גברא. אבל הברכ"י ס"ל דהחיוב קריאה בד' פרשיות הוא מדין קריאה דשבת, ורק קבעו להאי קריאה בנוסף לקריאת פרשת השבוע, ולהכי ס"ל לברכ"י דזה שייך רק כשמצטרף לקריאה"ת אבל לא שייך לקרוא בנפרד פרשת שקלים.

ולפ"ד הברכ"י נראה לישב ההפך בין חנוכה לפרשת שקלים, דרק כשהקדים פרשת שקלים אינו מפסיק, משום דבאמת קריאת פרשת שקלים הוי קריאה מדין פרשת השבוע, ורק נקבע דהקריאה בשבת זו תהיה גם בפרשת שקלים, וא"כ י"ל דלא שייך בכה"ג תדיר קודם דהלא השקלים הוי כפרשת השבוע, וקריאת ר"ח הוי חיוב קריאה בפנ"ע, ולהכי כל שהתחיל בשקלים אינו מפסיק, משא"כ בחנוכה ור"ח דתרווייהו הוי דין קריאה בפנ"ע, בזה פסק הרמ"א דכשהקדים האיניו תדיר ה"ז מפסיק, וא"ש היטיב.

אמנם א"כ יקשה אמאי באמת נקבע של ר"ח לפני שקלים, והא שקלים הוי חלק מפרשת

דבר העורך

פרשיות ויקהל פקודי מסכמות את בניית המשכן, את ההכנסות ואת ההוצאות, את המלאכה המופלאה, את הסיכום הסופי וחנוכת הבית. הקב"ה מצווה כי כל יחיד ויחיד ייטול חלק בבניית המשכן ע"י תרומת מחצית השקל שתאחד את כולם סביב ההקמה והבנייה של משכן ה'.

ההתגייסות של כלל ישראל לבניית המשכן מעוררת השתאות והתפעלות, התורה מספרת לנו כי התרומות לא פסקו והמלאכה הייתה דיה והותר, עד שמה הוצרך להעביר קול במחנה שיפסיק העם להביא תרומות. הבה נראה כיצד מסביר רש"י הירש את ההתגייסות של כולם למען המטרה הנעלה של בניית המשכן:

"הוא איננו נעשה חלק בלתי מבוטל של האומה על ידי עצם קיומו והנאת חייו, אף איננו זכאי לקיומו עקב עצם עובדת הוויתו,

רק מי שנותן ותורם - עולה למניין,

רק מי שנותן ותורם קונה זכות להמשך קיומו,

רק מי שתורם כמצווה עליו, זוכה למעמד, בקרב הבריות שה' העניק להם את כתו ההווה, וזוכה למעמד בקרב כלל ציבור האומה.

רק מי שתורם את תרומתו זכאי להימנות במספר בני ישראל." (רש"י הירש)

כדי להימנות כחלק מהמשפחה, כדי לקנות זכות קיום בתוך חיי המשפחה,

כדי לזכות למעמד בקרב הבריות ולהיות חלק מהמשפחה, יש לתרום ולטול חלק במטלות הקיומיות של הבית !!!

כך הוא - מסביר רש"י הירש - בכל קבוצה החיה יחדיו ושואפת להימנות כגוף אחד ויחידה אחת: "בכל ספירה ומפקד מוסדרים הנפקדים בכלל מושג אחד משותף וכל נפקד נחשב ונערך כאחד מנושאי המושג הזה... רק מי שנותן ותורם עולה למניין זה". (שם)

למה יצחק הא"י
יוסף
(הפרשה המחנכת)

השבוע. וי"ל דלכתחילה איכא גם בזה דין להקדים התדיר, כיון דסו"ס עצם הקריאה של ר"ח היא תדירה ושקלים פחות תדיר, ורק בדיעבד כיון שהמחייב של הקריאה אינו תדיר א"צ להפסיק, דבאופן כזה דהמחייב אינו תדיר ורק עצם הקריאה היא תדירה, בכה"ג הדין תדיר הוא רק לכתחילה. עוד י"ל דמכיון דיש שיטות דפרשת שקלים הוי חיוב בפנ"ע וכמש"נ, י"ל דלכתחילה חששו גם להנך שיטות ולכן קבעו של ר"ח קודם, אבל בדיעבד אינו מפסיק וכמש"נ.

ונראה עוד בזה, דהנה בלבוש כתב דקריאת פרשת שקלים הוי תקנת חז"ל לזכרון מחצית השקל, ואף דבגמ' איתא דהוא בכדי דליתו שקלים באדר כיון דבניסן בעינן תרומה חדשה, י"ל דהיינו רק בזמן שביהמ"ק היה קיים, והלבוש איירי כשאין ביהמ"ק קיים ואז הטעם הוא מחמת זכרון מחצית השקל, ובלבוש שם הוסיף בסוף דבריו דטעם הקריאה הוא כדי לשלם פרים שפתינו דלחוי כהבאת שקלים. והובאו שני הטעמים במשנ"ב סי' תרפ"ה. ונראה, דאי נבמא דהטעם הוא משום ונשלמה פרים שפתינו מסתבר דהוי חיוב קריאה בפנ"ע וכדעת הרע"א. אכן אי נימא דהוי מחמת זכרון למחצית השקל, אזי י"ל דמהאי טעמא אמרו דזה יכלל בקריאה"ת דשבתות שעני"ז יהיה זכרון לשקלים, וכדס"ל לברכ"י דפרשת שקלים הוי מדין קריאת התורה דבכל שבת וכמש"נ.

והנה ראיתי שעוררו לון, דכיון דאיכא שיטות ברשונים דחיוב מחצית השקל הוא מבן כ' ולמעלה, א"כ פחות מבן כ' לא יתחייב בקריאת פרשת שקלים, ועיי' ברמ"א סי' תרצ"ד דפחות מבן כ' אינו חייב ליתן זכר למחצית השקל, ועיי' במג"א שם. ולמש"נ נראה דכ"ז יקשה רק אי נימא דהחיוב הוא משום ונשלמה פרים שפתינו דהקריאה הוי כהבאת שקלים, ואז י"ל דמי שלא נתחייב בהבאת שקלים אינו חייב בהאי קריאה, אכן אם טעם הקריאה הוא לזכרון מחצית השקל, ונתבאר דהגדר לפי"ז הוא דקריאת פרשת שקלים הוי חלק מהקריאה"ת של כל השנה, א"כ מבן י"ג ולמעלה שמחויב בקריאה"ת של כל השנה הרי זה מחויב גם בקריאת פרשת שקלים.

[והנה במקור דבריו הלבוש דכתב ב' טעמים לקריאת פרשת שקלים, ונראה בזה דהנה איתא בגמ' פלוגתא מהו פרשת שקלים, דרב אמר צו את בניי וגו' את קרבני לחמי וגו', ושמואל אמר כי תשא וכו'. והנה בפרשת כי תשא נאמר החיוב של שקלים, אבל בפרשת צו הרי נאמר רק חיוב הקרבת הקרבנות דתמידין אבל לא נאמר חיוב שקלים. וי"ל בזה, דלרב חיוב הקריאה הוא משום זכרון לשקלים וזה איכא גם בפרשת צו, אבל שמואל ס"ל דהחיוב הוא מטעם ונשלמה פרים שפתינו דעיי' הקריאה להוי כאילו הביאו שקלים, ולזה בעינן שיוזכר בדווקא פרשת שקלים, ולהכי בעי לקרות בכי תשא. ומעתה נראה דס"ל ללבוש דמדברי רב נשמע גם לשמואל, דהא לא פליגי בעצם הענין של שקלים, ומדחזינן דלרב הגדר הוא לזכרון מצות שקלים הרי דגם לשמואל הוי הטעם מחמת זה, ורק דס"ל לשמואל דיש גם ענין של ונשלמה פרים שפתינו, ולהכי ס"ל לשמואל לקרוא בכי תשא, דעיי"ז יצא יד"ח שני הענינים, ומהאי טעמא הביא הלבוש ב' הטעמים דבאמת תרווייהו איתנהו וכמש"נ]. (דברי הקודש - מועדים)

א. מקור הענין. תקנו חז"ל לקרוא ארבע פרשיות בחודש אדר לזכרון ארבעה דברים, והפרשה הראשונה שקוראין היא פרשת שקלים, להזכיר מצוות מחצית השקל, שהיו מחויבין ליתן כל אחד מישראל ללשכה עבור קרבנות התמיד. ובזמן הזה בקריאתנו אנו משלמים פרים שפתינו. והנה עיקר הסוגיא הוא בגמ' מגילה דף כ"ט ע"א, וראה בלבוש ס' תרפ"ה ומשנה ברורה שם סק"א. ובספר אליהו רבה כ' טעם נוסף לקריאת פרשה זו, והוא להקדים השקלים לפרשת המן. והוא עפ"י המבואר במסכת סופרים (פרק כא הלכה ב) ובאחד באדר משמעין על השקלים, ולמה באחד באדר, שהיה צפוי וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שהיה המן הרשע עתיד לשקול ככרותיו על ישראל, לפיכך הקדים ואמר למשה שיהו שקלי ישראל קודמין לשקלי המן.

ב. האם חיוב הקריאה הוא מן התורה או רק מדרבנן. הנה רוב הפוסקים נקטו שרק פרשת זכור או גם פרשת פרה קריאתן מחויבת מן התורה, אבל שאר פרשיות פשוט להם שזוהו מדרבנן. ראה באליהו רבה ובברכי יוסף שם וכן הכריע במשנה ברורה שם. אמנם יש מי שאומר בדעת כמה ראשונים שכל הד' פרשיות חיובן מה"ת. אך בא"ר ס' תרפ"ה דקדק מדברי הרשב"א בברכות י"ג, שכל הד' פרשיות הם מן התורה, ויישב בזה את ק"י הלחם חמודות פ"ז דברכות אות נ"ב על התוס' שכתבו פרשיות כמו זכור ופרה, שבאו לרבות כל הד' פרשיות, וכ"כ במחזיק ברכה שמצא תוס' בכת"י שכל הפרשיות מן התורה. וכן ראה בגינת ורדים כלל א' ס' קלו ש"א שכל הפרשיות הם מן התורה. ואלו שסוברים שזוהו מן התורה צ"ל דוהו הלכה למשה מסיני ויש אומרים שמ"מ פרשת שקלים היא מן התורה. ראה בספר בנין שלמה ס' נ"ד שכתב סמוכין לזה. ואולי יהא נ"מ בזה אם זהו חובה על היחיד או רק על הציבור. והיינו שאם אמרינן שזוהו דאורייתא יהא חובה על כל יחיד לשמוע, ואם זהו דרבנן זהו רק תקנה על הציבור כשאר קריאות, אמנם לכא"ו אם נאמר שאף אם זהו דרבנן גדר התקנה הייתה שמוטל על כל יחיד לשמוע פרשה זו, לכא"ו יש להקשות אמאי לא גזרו שלא לקרות מצד גזירה שמה יעבירונו לס"ת ד"א ברה"י, ובפרט בקריאת פרי' זכור יש להקשות קושיא זו, וצ"ע.

ג. צורת התקנה. נראה להסתפק בחיוב הקריאה דד' פרשיות האם היא חיוב בפנ"ע שנתקן חיוב קריאה מיוחד בשבתות אלו, או שבאמת החיוב הוא מדין קריאת התורה של כל השנה, ומתקנת משה אלא דבשבתות אלו קבעו שהקריאה תהא גם בהני פרשיות, אבל עצם החיוב קריאה הוא חיוב וקיום כמו כל קריאת התורה דשבת. וראיתי בספר דביר הקודש להגר"ז זכובסקי שרצה לתלות חקירה זו בפלוגתת האחרונים, והנה כתב הרע"א (תרפ"ה א') בהגהות לשו"ע שאם שכחו ולא קראו פרשת שקלים מוציאים ס"ת וקוראים פרשת שקלים בברכה לפני ולאחריו ואם לא נזכרו עד אחר השבת אין לו תשלומין, ובברכי יוסף

כתב דבכה"ג קרוב הדבר לברכה לבטלה ולא תקנו אלא ד' גברי ולא מציינו קריאת חד גברא בס"ת, ובמ"ב תרפ"ה ס"ק ב' פסק כרע"א. ו"ל דהרע"א ס"ל דהוי חיוב בפנ"ע ואינו שייך לקריאת התורה וא"כ ע"כ דתיקנו קריאה מסוימת של חד גברא וכל מה דמציינו דאין קריאה"ת בפחות מג' גברי כ"ז בחיוב קריאת התורה של כל השנה שהיא מתקנת משה וכמו שתיקן עזרא, (יעוין במס' ב"ק בסוף פרק מרובה) אבל האי קריאה דארבע הפרשיות מכיון שהוא חיוב וקיום בפנ"ע הרי בין כך אינו מצטרף לעצם הקריאה דשבת וא"כ ע"כ דכאן תיקנו קריאה דחד גברא ולכן ס"ל דבלא קראו בבקר אפשר להוציא ס"ת ולקראו שקלים עם ברכה לפני ולאחריו, אבל הברכי יוסף ס"ל דהחיוב מדין קריאת פרשת השבוע רק קבעו להאי קריאה בנוסף לקריאת התורה של הפרשה ולכן ס"ל דכל זה כששייך לצרף לקריאת התורה אבל בקראו ההפטר ונזכרו אח"כ ל"ש להוציא ס"ת ולקראו חד גברא ולא מציינו קריאה בפחות מג' גברי. בצורת התקנה נחלקו אמוראים בזה, בגמ' שם ל ב ורש"י ר' אסי סובר שבשבתות הללו אין קוראים כלל פרשיות השבוע, אלא אותן הפרשיות המיוחדות בדבר, ור' ירמיה סובר שנוסף לפרשיות השבוע קוראים אף את ארבע הפרשיות הללו. ונפסקה הלכה כר' ירמיה. ראה ברי"ף ורא"ש שם; ומב"ם תפלה פ"ג הכ"ב; טוש"ע או"ח תרפ"ה.

מוציאין שתי ספרי תורה, באחת קוראים פרשת השבוע, ובשניה מארבע הפרשיות. למנהגנו שהמפטר אינו עולה למנין שבעה, קוראים שבעה בספר תורה אחד ומפטר בספר תורה שני. סדר ר"ע השלם ח"ב ס' עה; טור ס' תרפ"ה. ויש אומרים שבארבע הפרשיות לדברי הכל קריאתן צריכה להיות מן השבעה. ולא נהגו כן מאירי מגילה כט; שבלי הלקט השלם ס' קצג בשם ר' ישעיה... ההפטרות של פרשיות השבוע אין קוראים כלל, אלא את ההפטרות המיוחדות לארבע הפרשיות. גמ' שם. ואם אין בבית הכנסת ההפטרות של ארבע הפרשיות ויש להם הפטרות של פרשת השבוע, קוראים ההפטרות של השבוע. וצדק הגאונים מגילה ס' קפו בשם רב האי גאון. וכראש חודש אדר שחל להיות בשבת מוציאים שלשה ספרי תורה וקוראים באחד בענינו של יום - פרשת השבוע - ובאחד בשל ראש חודש ובאחד בכי תשא, אבל בקריאה מקדימים של ראש חודש לשקלים, מפני שתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. כן מבואר בגמ' מגילה שם; ומב"ם תפלה שם הכ"ג; טוש"ע שם.

ד. זמן קריאתה. פרשת שקלים קוראין אותה בשבת שלפני ראש חודש אדר הסמוך לניסן, ראה בגמ' מגילה כ"ט,א במשנה שם ובע"ב בברייתא, ונפסק בשו"ע ס' תרפ"ה ס"ה אפילו אם חל ר"ח אדר בערב שבת מקדימין וקורין בשבת שלפניו, אלא אם כן חל ר"ח אדר בשבת קורין אותה בו ביום. ראה בגמ' מגילה ל' ע"א ונחלקו בזה רב ושמואל לגבי כשחל להיות בער"ש

וקי"ל כרב שמקדימין. בשנה מעוברת קורין ד' פרשיות בעדר שני הסמוך לניסן, ואם טעו וקראו כולן או מקצתן באדר א' צריך לחזור ולקרותן בברכותיהן באדר ב'. בגמ' מגילה ו' ע"ב, ושם ל' ע"א, והנה הגירסא בטור סוף ס' תרפ"ח שא"צ לחזור ולקרותן באדר שני, עיי"ש בב"י, אך כבר כתב הבדק הבית והב"ח ודרכי משה שט"ס בטור וצ"ל שחזור וקורא באדר שני, וכ"כ בא"ר, ובמ"ב תרפ"ה סק"ב אם שכחו לקרוא פרשת שקלים בשבת שלפני ר"ח קורין אותה בשבת שאחרי זה. ראה בפסקי תשובה ח"א ס' ל שדן שם ע"ד מקרה ששכחו ולא קראו פרשת שקלים בשבת שלפני ר"ח אדר אם יקראו אותה בשבת הבא, נראה דקורין אותה בשבת הבאה וכו' אפילו ביטלו במזיד וכו' וראה שו"ת מהר"מ שיק חאו"ח סימן של"ה עכ"ל. ובדין ציבור ששכחו לקרות פרשת שקלים צריך לחזור ולקרות ולהוציא שוב לס"ת. ראה מ"ב סימן תרפ"ה ס"ק ב' שפסק דחוזרין וקוראין כמו שכ' הרע"א והלא כדברי הברכי יוסף, והרחבנו בזה לעיל.

ה. עליית קטן למפטר בד' פרשיות. לא יעלה למפטר בכל הארבע פרשיות אם אינו יודע לקרות מלה במלה עם הש"ץ מתוך הכתב. ראה בה"ל שם ד"ה או בד' פרשיות וי"א דבכל אופן לא יקרא בד' הפרשיות. בה"ל שם עפ"י הרעק"א. יש שכתב שאפילו לסוברים שאין קורין לקטן למפטר בארבע פרשיות בפרשת שקלים ראשי הקטן לעלות לתורה אם יגדיל קודם ראש חודש ניסן של שנה זו שו"ת בנין שלמה ס' נ"ד וטעמו כיון שקריאת פרשת שקלים באה לזכר נתינת השקלים לבית המקדש שהתחילה מר"ח ניסן ומכיון שבער זה יהיה גדול בר"ח ניסן חל עליו מעכשיו החיוב לשמוע פרשת שקלים ולכן יכול לעלות לתורה במפטר זה ובמועדים וזמנים ח"ו ס' צ"ה הביא דיש להחמיר דבפחות מבין כ' לא יקרא להוציא הקהל י"ח בפרשת שקלים. כתבו הפוסקים שאף למחמירים שלא לקרוא לקטן בד' הפרשיות מכל מקום אם עלה לא ירד [ראה פרח שושן שם ברכ"י אור"ח ס' תרפ"ד אות ב' שערי רחמים על שערי אפרים שער ט' אות א'] וי"א שראשי הקטן לעלות למפטר בד' פרשיות אפילו כשרק קנו המפטר בשבילו ועדיין לא עלה פרי אדמה ח"א דף י"ט והו"ד בציץ אליעזר ח"ז ס' א' ענף י"ב אות מ"ה וכן יש להתיר לקטן ביום זכרון של הוריו, וכן יש להתיר לקרות לקטן לכתחילה במקום הצורך כגון משום דרכי שלום בפרשת שקלים. מוזבא אדמה אור"ח ס' רפ"ד הו"ד בציץ אליעזר שם אות מ"ט וראה במקראי קודש להגר"צ פראנק וצ"ל בעניני פורים ס' א'

ו. שמו"ת בארבע פרשיות. אין חובה לקרוא את הד' פרשיות שנים מקרא ואחד תרגום. ראה שו"ת גרות משה או"ח ח"ג ס' מ', שביאר דעיקר חובת שמו"ת היא כדי שייסיים פרשיותיו עם הציבור, ולא כדי להיות בקי במה שהציבור קוראין, ולכן בד' פרשיות אין חיבים בשמו"ת. אמנם יש מי שהחמיר בפרשת זכור ופרה לומר שמו"ת. בספר לקט יושר סוף מנהגי חנוכה כתב שרבו בעל התרומת הדשן היה קורא שמו"ת את פרשיות זכור ופרה לפי שחיובן מה"ת, ולכא"ו לפי"ז הרי לרשב"א נתבאר לעיל שכל הד' פרשיות חיובן מה"ת וא"כ בהכלל יהא חיוב בשמו"ת.

רבי בצלאל זולטי - אב"ד ירושלים
[תר"פ - תשמ"ג] מכתב ידו

ביאור המחלוקת מהי פרשת שקלים בזמנינו ובזמן הבית

שנינו במגילה (כט,א) ר"ח אדר שחל בשבת קורין בפרשת שקלים, ובגמרא תנן התם באחד באדר משמיעין על שקלים וכו', מנלן א"ר סבי אר"י דאמר קרא זאת עולת חדש בחדשו, אמרה תורה חדש והבא קרבן מתרומה חדשה, וכיון דבניסין בעי אקרובי מתרומה חדשה קדמינן קורין באחד באדר כי היכי דליתו שקלים למקדש וכו', מאי פרשת שקלים כתיבי התם אין בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי, ושמואל אמר כי תשא, בשלמא למ"ד כי תשא היינו דקרי לה פרשת שקלים דכתיבי בה שקלים, אלא למ"ד את קרבני לחמי מידי שקלים כתיבי התם אין בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי משום דכתיבי קרבנות התם כד"ר טבי, אלא למ"ד כי תשא קרבנות מי כתיבי, שקלים לאדנים כתיבי כדתני ר"י שלש תרומות הן של מזבח למזבח ושל אדנים לאדנים ושל בדק הבית לבדק הבית וכו'.

וברשי"י שלש תרומות נאמרו שם מחצית השקל תרומה לה' יתן תרומתו ה' לתת את תרומתו ה' תרומת אדנים היתה לאדנים, ותרומת מזבח למזבח לקנות מהן קרבנות צבור לכל השנה דכתיב בה לכפר על נפשותיכם לבדק הבית היא לא היתה שיה כולן, אלא איש כפל נדבתו ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב, תניא כוותיה דשמואל ר"ח אדר שחל להיות בשבת קורין כי תשא ומפטיין ביהודיע הכהן.

ועיי' בפני יהושע שתמה על הא דפליגי מאי פרשת שקלים דמאי פלוגתא שייך בכה"ג דבבר יודיע ומפורסם מימות אנשי כנסת הגדולה, או מימות עזרא דנחזי מקמי הכי הוה עבדא, בכל פרשת שקלים ומעיקרא מיני מאי מקשה סתמא דתלמודא מאי פרשת שקלים כיון דרבי יודע ומפורסם הוא עיי"ש.

ואשר נראה שפיר הא דפליגי במגילה מאי פרשת שקלים, רב סובר כדתיני ר"י שם שבפסוק כי תשא שלש תרומות הן של מזבח למזבח ושל אדנים לאדנים ושל בדק הבית לבדק הבית, אלא שרב סובר שעיקר המצוה היא להקריב באחד בניסן מתרומה חדשה, ומה שיש חיוב על כל אחד משראל לתת מחצית השקל, והו"ק הכשר מצוה כדי להקריב קרבנות הצבור מתרומה חדשה, ולכן אמר רב דפרשת שקלים היא את קרבני לחמי שהרי זוהי עיקר המצוה להקריב קרבנות ציבור מתרומה חדשה, והא דכתיב בפר' כי תשא זה יתנו כל העובר על

הפקודים ושלש תרומות הן של מזבח למזבח וכו', זה נאמר רק להכשר מצוה.

והנפ"מ הוא שגם אם לא נתן את מחצית השקל כולו כאחת, ובפעם אחת שיצא ידו טובחו שהרי בשעת הקרבת הקרבנות כבר השלים את חיובו נתן מחצית השקל. אולם שמואל אמר דפרשת שקלים היא כי תשא היינו, וסובר כדעת הרמב"ם בזה שנתנית מחצית השקל בכל שנה היא מצוה בפני עצמה ואינו יוצא ידו חובתו אלא כשנתנו כאחת ובפעם אחת, וזה הלא נאמר בפרשת כי תשא כדתיני ר"י שלש תרומות הן של מזבח למזבח וכו', ולכן פרשת כי תשא היא פרשת שקלים שהרי שם נאמר זה יתנו כל העובר על הפקודים, והיינו שמצות מחצית השקל היא עצם התנייה בכל שנה ואינו נתנו בפעמים רבות אלא נתנו כולו כאחת בפעם אחת.

ולפי זה נראה את דפליגי רב ושמואל מאי פרשת שקלים היינו בזמן הזה שהוא רק לזכרון מצות מחצית השקל, וא"כ סובר רב שקורין צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי כיון שעיקר המצוה היא להקריב באחד בניסן קרבנות ציבור מתרומה חדשה ונתנית מחצית השקל הלא היא רק הכשר מצוה, וא"כ בזה"ל שקריאת פרשת שקלים הוא רק לזכרון מצות מחצית השקל לכן קורין צו את בני ישראל את קרבני לחמי שזה עיקר המצוה של מחצית השקל. ושמואל אמר שקורין פרשת כי תשא שהרי סובר שעצם נתנית מחצית השקל היא מצוה בפני עצמה, וא"כ נמצא שגם בזה"ל שהוא רק לזכרון מצות מחצית השקל, מ"מ קורין פרשת כי תשא שהרי שם נאמר עיקר מצות נתנית מחצית השקל.

אמנם בזמן הבית ששנינו שבאדר באדר משמיעין על השקלים דאמר קרא זאת עולת חדש בחדשו אמרה תורה חדש והבא קרבן מתרומה חדשה, וכיון דבניסין בעי אקרובי מתרומה חדשה קדמינן קורין באחד באדר כי היכי דליתו שקלים למקדש, וכיון שכן שמה שקורין פרשת שקלים הוא הו"ק של משמיעין על השקלים כי היכי דליתו שקלים למקדש, א"כ גם רב מודה שקורין פרשת כי תשא שהרי רב שם נאמר זה יתנו כל העובר על הפקודים והשיעור הוא מחצית השקל.

מעתה מיושב שפיר קושית הפני" דמאי פליגי רב ושמואל מאי פרשת שקלים הלא זה היה יודע מימות אנשי כנסת הגדולה ומימות עזרא שהיו קורין פרשת כי תשא, ולהמתבאר הרי ניחא דבזמן הבית באמת היו קורין פרשת כי תשא, שהיו היה דין של משמיעין על השקלים וזה נאמר בכל תש"א, רב ושמואל פליגי בזמן הזה שאין דין של משמיעין על השקלים, אלא שקורין פרשת שקלים לזכרון מצות מחצית השקל, וא"כ סובר רב שזכרון מצות מחצית השקל הוא פרשת צו את בני ישראל את קרבני לחמי שהרי זה עיקר מצות מחצית השקל.

שכחו

אם שכחו לקרוא פרשת שקלים ולא נזכרו עד שעת המנחה של שבת ו"א שמוציאים ספר תורה ויקראו בו אחר קריאת התורה של מנחה. [מקראי קודש שער כ"ז ס"ג, התעוררות תשובה ח"ד סימן כ"ז]. אולם בספר יוסף אומץ [סימן כ"ז] כתב שהתקנה לא היתה לקרות אלא בשחרית, ולכן כשנזכרו רק בשעת המנחה הו"ל כעבר זמנו, אולם בהתעוררות תשובה הנ"ל מובא דלפרשת שקלים יש תשלומין לשבת הבאה מטעם שעדיים שייך מה שאמרו חז"ל "הקדימו שקלים לשקלי המן", וכן ראויים להביא השקלים עד ר"ח ניסן.

ללמוד מסכת שקלים

נכון ללמוד בר"ח אדר משניות מסכת שקלים, וכשחל ראש חודש בשבת ילמד בשבת שקלים. [יפה ללב ח"ו סי' תרפ"ה].

שני ספרי תורה

בספר נחל אשכול [ח"ב עמ' ס"ו] הביא שבבית הכנסת של הגאון ר' נתן אדלר לא הביאו ספר תורה שני לפרשת שקלים, כיון שהקריאה הוא באותו ספר פרשת משפטים ואין טורח לגלול ספר התורה עד פרשת תצוה שבאותו ספר, וכן מובא בלוח א"י שחז"ל הגאון ר' שמואל סלנט זצוק"ל לא נהג בבית מדרשו להוציא ס"ת שני כי אין צריך לגלול הרבה ואין כאן טירחא דציבורא אא"כ חל בראש חודש, אולם מנהג העולם כמו"ס ברמב"ם ה"ל תפילה ושאר פוסקים שמוציאין ב' ספרי תורה.

מהו הטעם?

יש כמה טעמים לקריאת פרשת שקלים יש שכתבו שהוא "זכר למקדש", ויש שכתבו שיש בזה "ונשלמה פרים שפתינו". ויש עוד טעמים בזה, ובספר מקראי קודש [סימן א'] כתב שיש נפק"מ בין הטעמים דלפי טעם ראשון שהוא זכר למקדש שהכריזו על השקלים א"כ המשמיע על השקלים אין צריך שיהיה בר חיובא ואין כאן ענין להוציא ידי חובה, אולם לטעם שגדר הקריאה בזמן הזה הוא משום זכר למקדש ונשלמה פרים שפתינו א"כ קטן אינו עולה.

קטן הנעשה בר מצוה

יש י שכתב [בנין שלמה אור"ח סימן נ"ב] שבפרשת שקלים רשאי הקטן לעלות אם נעמה בר מצוה קודם ר"ח ניסן של שנה זו, לפי שקריאת פרשת שקלים באה לזכר הבאת שקלים בבית המקדש שהתחיל מר"ח ניסן, ונער זה הואיל ויהיה גדול בחודש

הקרוב חל מעתה החיוב לשמוע פרשת שקלים ולפיכך רשאי לעלות לתורה במפטייר זה.

טעם

בספר שיבת ציון סימן יט לבנו של הנוודע ביהודה הביא את תשובת אביו וז"ל "במעשה שאירע בשבת ר"ח אדר שטעה הקורא בספר תורה שהזמינו לקרות בו פרשת שקלים והתחיל לקרות פרשת שקלים קודם לפרשת ר"ח ונזכר באמצע הקריאה, ופסק אאמ"ו הגאון זצ"ל שם לגמור הקריאה בפרשת שקלים ויקראו אח"כ עם המפטייר פרשת ר"ח וכתב שם שהוראה זו אליבא דכ"ע". וע"ז תמהו עליו והביאו דברי תשובות אחרונים הובא בספר לודו אמת מהגאון המובהק מו"ה חיד"א זצ"ל במעשה שטעו בשבת ראש חודש ופרשת החודש והקדימו ס"ת שהיה מוכן לקרות בו פ' החודש והעולה כבר בירך עליה ברכת התורה והיה אז חלוקי דעות אם יש לקרות פרשת החודש תחלה הואיל וכבר בירך עליה ברכת התורה שלא לגרום ברכה לבטלה או אם לגלול הספר לפרשת ר"ח להקדים פרשת ראש חודש שהוא תדיר. הרי שפסק זה אינו מוסכם מכ"ע ונפתח בגדולים שמחולקים בזה ומאי חילוק יש בזה בין פרשת החודש לפרשת שקלים. ובעל השיבת ציון השיב וז"ל "הנה מלבד שאין זה השגה על דברי אאמ"ו הגאון זצ"ל שדבריו שם טובים והולכים לפלפל בדברי האבודרה"ם שהביא מו"ם בש"ע אור"ח סוף סי' תרפ"ד בהג"ה בטעה והתחיל לקרות בשל חנוכה שצריך להפסיק מקריאת חנוכה ולקרות בשל ר"ח תחלה שאין מזה סתירה לנדון ידידה שהיה המעשה בשבת פרשת שקלים, דעד כאן לא פסק הרמ"א להפסיק מקריאת חנוכה כדי להקדים פרשת ראש חודש שהוא תדיר היינו מטעם שאנו קיימא לן דאין משגיחין בשל חנוכה כל עיקר אבל אם אירע כן בשבת פרשת שקלים שטעו והקדימו לקרות בפרשת שקלים קודם פרשת ר"ח בזה כ"ע מודים היינו אבודרה"ם והרמ"א הנ"ל שגומר פרשת שקלים וקורא אח"כ למפטייר פרשת ר"ח דחיוב קריאת פרשת שקלים הוא מדינא כמו פרשת ר"ח רק שהוא משום שר"ח הוא תדיר והיינו לכתחילה אבל בדיעבד שכבר התחילו לקרות תחלה באינו תדיר אין מפסיקין באמצע פרשת שקלים להקדים פרשת ר"ח וא"כ סתמא כפירושו דמה שכתב לכ"ע היינו לשלול דעת אבודרה"ם והרמ"א ז"ל שאינם חולקים ומורים בפרשת שקלים לגמור פרשת שקלים כפסק אאמ"ו הגאון זצ"ל עכ"ד.

קטן במחצית השקל

נחלקו הראשונים מאימתי מתחיל חובת זו המצוה, דעת החינוך מצוה ק"ח שהוא רק משיאה בן כ' שנה, וכ"כ הרמ"א או"ח סי' תרצ"ד ס"א שיש ליתן זכר למחצית השקל לפני פורים, ואין חייב ליתנו רק מי שהוא בן עשרים ולמעלה ע"כ, אולם בדברי הר"מ בפ"א שקלים ה"ז נראה דמשהגיע לכלל י"ג שנה והביא ב' שערות חייב לשקול מחצית השקל, וכן דעת הרמב"ן בנימוקיו כאן [פ"ל פ"א].

ובשער המלך פ"א שקלים ה"א הקשה ממשנה ערוכה בשקלים [פ"א מ"ה] שקטן שקל מקבלין הימנו, ולדעת הר"מ והרמב"ן היינו קטן פחות מ"ג שנה, [דאם הוא בן י"ג הר"ז חייב בעצמו], והקשה דהלא קטן זה אינו בר הקנאה, והיאך יכול להקנות השקל לרשות ההקדש, ותיירץ דבאמת מחצית השקל של הקטן אינו נעשה ממון הקדש מדאורייתא, וממונו של קטן בטל ברוב המעות של הקדש, ואף דמטבע דבר חשוב הוא ואינו בטל ברוב, אין זה אלא מדרבנן [דלא כתוס' מעילה כא: (ד"ה פרוטה)], ומדרבנן הרי הקטן בר הקנאה משיגיע לעונת הפעוטות, ויכול להקנות מחצית השקל שלו להקדש.

ותמה עליו לאבני מילואים סי' כ"ח שקל"ג דהלא איתא בביצה לח: שאם נתערב לו לאדם קב חטיף בעשרה קבין חטיף של חבירו אינו בטל, דאף דאיסורא בטל מ"מ ממונא לא בטל, וא"כ חלק הממון של הקטן אינו בטל בשאר הממון, ושבו צ"ע קושית השער המלך היאך יכול קטן לשקול מחצית השקל, והרי אין ממונו בטל בממון הציבור, והניח בצ"ע.

ובפשוטו יש ליישב עפ"י מ"ש"כ בביכורי יעקב סי' תרמ"ט שקל"א דאם נתערב הדס של חבירו בהדסים שלו, הרי זה חשיב לכם, ואף דאיתא בביצה שם דממונא לא בטל, היינו שהוא חייב לו חוב ממון, אך מ"מ החפצא בעצמו בטל, וכן כתב בפרי יצחק ח"א סי' ט"ו [ד"ה אכן], והוכיח לזה מהא דנדרים נח. דמה שהקדש אינו בטל הוא לפי שיש לו מתירין, ולא אמר משום דממונא לא בטל, וע"כ דמ"מ החפצא בטל יעו"ש.

ובעמודי אור סי' נ"ה הביא שכן מפורש בירושלמי [פ"ה ה"ג לפירוש המפרש], דמספק"ל שם סאה תרומה טמאה של ראובן שנפלה למאה חולין של חבירו, ומעתה התורה התרומה באכילה, ובעל החולין טוען שאינו חייב אלא דמי תרומה טמאה דהיינו דמי עצים להקדש, ומסיק דכיון שהחשב שהושבחה התרומה הוא מבח שניהם יחלוקו, הא מיהא מפורש בדברי הירושלמי דגוף החפצא עצמו בטל, דאל"כ ודאי יהא כל הריחוכ כהן.

ובמלואי חותם הביא שהאב"מ אילן שישיתו [דמה שאמרו ממונא לא בטל היינו שאינו בטל כלל], דבש"ש [ש"ו פ"ד] הקשה למה הקדש בטל ברוב, [כמבואר בנדרים נח. ובתוס' מעילה שם], והרי ממונא לא בטל, וכיון דאיסור מעילה עיקרו תליא בממון הקדש שאסור לגזול מן ההקדש, הרי לפ"ז מן הדין דכיון דממונא לא בטל עדיין איסור מעילה במקומו עומד, והוכיח מזה דהקדש אינו נידון כדיון ממון אלא כדיון איסור.

והנה תנו בשקלים [פ"א מ"ד] דעת ריב"ז דהכהנים חייבים במחצית השקל, ועכ"ז הכהנים דורשים מקרא לעצמם ליפטר ממחצית השקל, דאם ישקלו הכהנים נמצא שמנחות ציבור ועומר ושתי הלחם היוין מנחת כהנים, והתורה אמרה כל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל, וע"כ שהכהנים פטורים ממחצית השקל, ופירש"י בערכין ד. [ד"ה שלון] דאנו לא ק"ל ככהנים, דבקרנן ציבור אזלינן בתר רובא דישיראל ניהו ע"כ.

ובמ"מ פ"א מעילה ה"ו הקשה על סברת הכהנים, דהלא מחצית השקל ששקלו כהנים בטל ברוב שקלים ששקלו ישראל, והוכיח מזה כדעת התוס' במעילה כא: [ד"ה פרוטה] דמטבע לא בטל מדאורייתא, שוב הביא דברי רש"י דבאמת לא קי"ל כדעת הכהנים, משום דאזלינן בתר רובא, הרי דלפ"ז מבואר להיפוך דמטבע בטל ברוב, ודלא כדעת התוס', ועיו"ש עוד שחקר דינא דאין מבטלין איסור כתיחילה, יעו"ש.

והנראה בזה, דאף דממונא לא בטל, מ"מ הרי מאחר שהכהן שקל מחצית השקל ליד ההקדש שוב אינו ממון כהן כלל, ואך דמאחר שהמנחה קרבה מממון כהן באנו לדון דחשיב כמנחת כהן, [כמו שביאר כתבני הגר"ז במנחת כא: דאף ככהן המקדש מנחה חשיב מנחת כהן, ולא רק ככהן המתכפר], וא"כ כיון דאין מנחה של ממון לפנינו, וכל הנידון הוא מהלכות המנחה אם מנחת כהן מיקריא או מנחת ישראל, בזה ודאי דאזלינן בתר רובא, ושם מנחת ישראל עליה.

ובר מן דין אין שייך כלל לדון הך דינא דממונא לא בטל לענין ממון מחצית השקל, שהרי כל ישראל תורמים למען יהא להם חלק בקרבנות הציבור, וא"כ הר"ז כעשרה שותפים שמטילין מעות לכיס אחד, וודאי לא נימא דממונן של מי שנתן מיעוט מעות בטל ברוב, שהרי כולם שותפין בו, וע"כ דכל הנידון הוא רק מהו שם המנחה, ובה שפיר סברו הכהנים דסגי במה שמיעוטם ממעות כהנים לאשווי מנחת כהן, ואנן ק"ל בזה דאזלינן בתר רובא.

מטבע של אש'

כאשר הקב"ה מצווה את משה למנות את בני ישראל, והמניין ששולט בו עין הרע עלול ח"ו לסכן אותם, להביא עליהם נגף. מצווה הקב"ה, שהמניין יהיה על ידי מטבעות של מחצית השקל. ובמדרש תנחומא הביא: 'אמר רבי מאיר כמין מטבע של אש, ומשקלה מחצית השקל, הוציא הקב"ה מתחת כסא הכבוד והראוה למשה. ואמר לו זה יתנו כזה יתנו'.

והדבר פלא, וכי משה רבנו לא הכיר בצורת מטבע שהיה צריך להראות לו מטבע. ואם כן, מדוע צריך להראות מטבע של אש. עוד צריך להבין איך ידע משה רבנו ממראה המטבע של אש, מה משקלה, ובכלל מה מקום יש למטבע זו תחת כסא הכבוד שמשם הוציאה הקב"ה להראותה למשה.

לא בא הדבר אלא ללמדנו יסוד גדול וחשוב. משה רבנו לא התקשה בזיהוי הפיזי של מטבע מחצית השקל, הוא לא ביקש לדעת מה צורת ומראה המטבע. את זה בוודאי ידע משה רבנו. הקושי של משה רבנו היה איך מטבע של מחצית השקל יכולה לכפר ולמנוע נגף. מה יש במטבע הזו שמלמד כל כך הרבה זכות ובכוחו לכפר ולעצור את הנגף.

אדרבא, התקשה משה רבנו, הרי כסף הוא כלי המשמשת הגדול ביותר שישנו בבריאה. באמצעותו יכול האדם להגיע לעברי פי פחת. הכסף עלול להביא את האדם ל'וישמן ישרון ויבעט'. הרי 'אוהב כסף לא ישבע כסף' ומי שיש לו מנה הרי רוצה מאתיים. ואם כן איך בכוחו של הכסף לעשות פעולה הפוכה של עצית מגיפה.

במענה לשאלה זו, הראה לו הקב"ה 'מטבע של אש'. מתחת לכסא הכבוד שם יש מטבע. ללמדך שלכסף יכולה להיות המדרגה הגבוהה ביותר. כסף יכול להיות אמצעי לרומם את האדם להגיע למדרגות רוחניות גבוהות. רק צריך לדעת איך להשתמש בו.

הקב"ה נתן לאדם את הבריאה כולה. כל מה שנמצא מתחת לכסא הכבוד ניתן לאדם. 'השמים שמים לך' והארץ נתן לבני אדם'. והאדם ברצונו ובמעשיו יכול הוא לקיים את העולם או ח"ו להחריבו.

כאותה האש שאיתה יכול האדם להשתמש למטרות שונות לחלוטין. עם האש אפשר לחמם בימות הקור, עם האש אפשר להאיר את החושך. עם אש מבשלים ומכינים מזון. אך יחד עם זאת באמצעות האש אפשר גם לשרוף ולכלות את כל העולם כולו.

בדיוק כמו המים. גם המים שהם מקור החיים בעולם יכולים ח"ו לשמש ככלי משחית לשטוף את העולם.

הכסף הוא מטבע של אש. הוא ניתן ביד האדם. ברצונו מטה לכאן וברצונו מטה לכאן. אדם שזכה לעשירות יכול באמצעות כספו להקים תורה, לקיים מצוות ולעשות חסד. אך ח"ו אם אינו זוכה הוא יכול באמצעות הכסף לעשות

חטאים כבדים. לשרוף ולכלות את כל העולם. דורשי רשומות אמרו: 'ממון' בגימ' 'סולם'. עם הממון אפשר לעלות ואפשר גם לרדת. הממון הוא כמו סולם.

עוד דבר יש בכסף, הוא יוצר תלות, הוא משעבד. בפעם הראשונה כאשר נציגי היהדות החרדית הצטרפו לממשלה ונעשו שותפים בקואליציה הציע להם ראש הממשלה דאז שהממשלה תממן את כל תקציב החינוך העצמאי והישיבות הקד'. מרן רשכבה"ג הגרא"מ שך שליט"א התנגד לכך בכל תוקף. בעקבות עמדתו הנחרצת החליטה מועצת גדולי התורה לדחות הצעה זו. מפני שעולם התורה לא יכול להיות תלוי בשום דבר. הוא צריך להיות עצמאי.

האדמו"ר רבי יואל טיטלבוים מסאטמר זצ"ל, כמו גם גדולי ישראל אחרים, התנגד מאד שהישיבות הקד' יקבלו תקציבים ממקורות זרים לרוח התורה וזאת משום התלות וההשפעה שנוצרת עכב כך.

גדולי ישראל אמרו: נכון הדבר שבהתחלה הנותנים לא מבקשים כלום. אך בסופו של דבר המקבלים עצמם יהיו אלו שיבואו לשאלו את הנותנים מה ואיך לעשות. מפני שכסף יוצר תלות.

צאו וראו, אמר האדמו"ר מסאטמר זצ"ל: איך הצליח קורח למשוך אחריו למחלוקת עם משה רבנו, את ראשי הסנהדרין. את אלו אשר התורה מעידה עליהם שהיו נשיאי עדה, קריאי מועד אנשי שם. שונאי בצע. תלמידי חכמים ויראי א' שנבחרו על ידי משה רבנו להנהיג את העם. ואיך הצליח קורח להמריד אותם נגד ד' ותורתו.

התשובה לכך היא, כי קורח פיקח היה. בתחילה הוא נתן להם מענקים ותרומות. פיזר להם מממונו העצום ללא שדרש איזו שהיא תמורה. כל מה שרצה היה שישבו וילמדו. אחר כך כאשר היה צריך את עזרתם במחלוקת עם משה רבנו וביקש מהם להצטרף אליו כבר לא יכלו להעניז פנים ולסרב לו.

והביא לזה מקור מדברי רש"י על הגמ' בסנהדרין 'אמר רבי: למה תלמיד חכם דומה לפני כסף? איזה רושם עושה התלמיד חכם על הרשע. עונה הגמ': בתחילה דומה לקיטון של זהב. הוא מעריך ומחשיב אותו כמו כלי של זהב. 'סיפר הימנו' דבר איתו 'דומה לקיטון של כסף' כבר יוד ערכו בעיניו. 'נהנה ממנו' דומה לקיטון של חרש' וכותב שם רש"י שהגמ' הביאה את המימרה של רבי בגלגל שעסקה בעדת קורח 'שהיו תלמידי חכמים. כדכתוב: נשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם. ועל שם שפיתם אותו רשע שנתנו מממונו. הקלו בעיניו להשיאם ולהחזיק ידו במחלוקת ולמרוד בקב"ה'.

זה טבעו של הכסף. המעוור עיני חכמים ומסלף דברי צדיקים. בכוחו של הממון של הכסף ליצור תלות. לעורר עיניים. מכסף צריך להיזהר כמו מאש. זו הכוונה 'מטבע של אש'. כסף ללא תשומת לב מתמדת, ללא שמירה מעולה יש בו סכנה גדולה.